

Xalqımızın elm və mədəniyyətinin, ədəbiyyat və incəsənətinin inkişafında, ictimai-siyasi həyatında böyük xidmətləri olmuş şəxsiyyətlərdən biri də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Əməkdar elm xadimi, Dövlət mükafatı laureatı, ədəbiyyatşünas, tənqidçi, pedaqoq Məmməd Arif Dadaşzadədir.

Akademik Məmməd Arif Dadaşzadə Azərbaycan ədəbiyyatının və ədəbi dilinin inkişafına çox böyük töhfələr vermişdir. Onun yazdığı dərsliklərin, monoqrafiyaların, ədəbi-bədii əsərlərin gənc nəslin formalaşmasında əvəzsiz rolu vardır. Bu gün Azərbaycan ədəbi dilindən söz düşərkən Məmməd Arif də yada düşür, tez-tez onun əsərlərinə müraciətlər olunur.

Məmməd Arif Məhərrəm oğlu Dadaşzadə 1904-cü il iyunun 10-da Bakı şəhərində dünyaya göz açıb. 1920-1925-ci illərdə şəhərdəki rus-tatar məktəbində oxuyub. Sonra bir müddət I dərəcəli 5-ci sovet məktəbində müəllim işləyib. 1925-1930-cu illərdə həm də Xalq Maarifi İnstitutunda təhsilini davam etdirib. Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərqsünaslıq fakültəsində təhsil alıb. 1930-1931-ci illərdə Moskvada Sovet Şərq Xalqları Elmi-Tədqiqat İnstitutunun aspirantı olub. 1932-1938-ci illərdə Azərbaycan Maarif Komissarının müavini, eyni zamanda Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun "rus ədəbiyyatı" kafedrasının baş müəllimi, dosenti kimi çalışıb, 1941-1950-ci illərdə həmin kafedranın müdiri təyin edilib. 1938-1939-cu illərdə SSRİ EA Azərbaycan filialının Dil

Unudulmaz elm və ədəbiyyat fədaisi

və Ədəbiyyat İnstitutunda baş elmi işçi, iki dəfə 1939-1950-ci, 1957-1959-cu illərdə direktor, eyni zamanda 1941-1945-ci illərdə "Vətən uğrunda" (indiki "Azərbaycan") jurnalının redaktoru, 1957-ci ildə Azərbaycan EA Rəyaset Heyəti nəzdindəki Terminologiya Komitəsinin sədri vəzifələrində çalışıb.

Anadan olmasının 120 ili tamam olan böyük alım 1954-cü ildə "Cəfər Cabbarlının yaradıcılıq yolu" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. 1955-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, üç il sonra isə həqiqi üzvü seçilib. 1959-cu ildə Azərbaycan EA ictimai elmlər bölməsinin akademik katibi, 1960-cı ildə isə vitseprezidenti vəzifəsində çalışıb. Ömrünün sonunadək bu vəzifədə işləyib.

Akademik Məmməd Arif Dadaşzadə ədəbi fəaliyyətə 1923-cü ildə "Molla Nəsrəddin" jurnalında çap etdirdiyi felyetonlarla başlayıb. Ötən əsrin 20-30-cu illərində dövrü mətbuatda şeir və hekayələrlə çıxış edib. Bu hekayə və şeirləri ilə qısa müddət ərzində oxucu sevgisi qazanıb.

Onun yazdığı əsərlər bir çox xarici dilə tərcümə olunub. Məmməd Arifin 1958-ci ildə "Azərbaycan xalqının ədəbiyyatı" kitabı həm Azərbaycan, həm də rus, bolqar, ingilis, fars və digər dillərə tərcümə edilərək işıq üzünə çıxmışdır. Böyük alim həm də Azərbaycan ədəbiyyatının yaradıcılarından biri olmuşdu. 50 il yorulmaq bilmədən məktəblilər üçün dərs-

liklər tərtib etmişdir. Akademikin ədəbi-tənqidi məqalələri, 3 cildlik "Seçilmiş əsərləri" rus dilində, 2 cildlik "Seçilmiş əsərləri", "Sənətkar qocalmır" kitabları maraqla qarşılanmışdır. Başqa əsərləri ilə yanaşı, bu kitabları da elmi, elm və ədəbi ictimaiyyət tərəfindən yüksək dəyərləndirilmişdir.

Böyük işgüzarlıq tələb edən tədqiqat və araşdırmalarla yanaşı, yorulmaz maarif fədaisi, həm də tərcüməçi kimi də fəaliyyət göstərmişdir. Alim 1928-ci ildən başlayaraq 1968-ci ilə qədər 19 adda rus və dünya ədəbiyyatının tükənməz xəzinəsinin dünyaşöhrətli korifeylərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. K.Nikiforovun "Fənar işığında", A.Averbaxın "Proletar ədəbiyyatının heqemoniyası uğrunda", M.Qorkinin "Seçilmiş hekayələr", "Makar Çudra", "Şura ədəbiyyatının vəzifələri", "Don Kixotun ürəyi", Anri Barbosun "Yadlar və dostlar", N.Ostrovskinin "Polad necə bərkidi" (iki dəfə 1936-1947), M.Armgenin "89 nömrəli skaut", L.N.Tolstoyun "Hərb və Sülh" 1-ci cild və 4-cü hissə,

A.Kojevnikovanın "Dirilik suyu", Makarenkonun "Pedaqoji poema", L.Vaysenberqin "Kiçik bacı" və başqa əsərlərini dilimizə çevirmişdir.

M.Arifin yüksək elmi-nəzəri fəaliyyəti, problematika aktuallığına diqqət və məsuliyyəti Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığını və tənqidini keyfiyyətə yeni mərhələyə yüksəltmişdir. Ədəbiyyatımızın müxtəlif mərhələlərini tədqiq edib sistemli şəkildə öyrənən, ədəbi əlaqələr sahəsində böyük xidmətlər göstərən, mühüm nəzəri və metodoloji problemlərin elmi həllini verən, tənqidin nəzəri əsaslarını hazırlayan Məmməd Arif mütəfəkkir alim və nəzəriyyəçi olmuşdur. O, 1944-cü ildə ilk dəfə olaraq hazırda da bədii dəyərini qoruyub saxlayan "Azərbaycan sovet ədəbiyyatı tarixi"ni yazmışdır.

Ömrünün müxtəlif illərində bir-birindən dəyərli əsərlər yazan Məmməd Arif həm də görkəmli ictimai və dövlət xadimi idi. O, uzun müddət SSRİ-İran Cəmiyyəti sədrinin müavini olmuş, 2 dəfə Bakı Sovetinə deputat seçilmişdir. Akademik 1963-1967-ci illərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı və sədri olmuşdur. İki dəfə "Qırmızı əmək bayrağı", "Lenin", "Oktyabr inqilabı" ordenləri, "Qabaqcıl maarif xadimi" nişanı və medallarla təltif edilmişdir. Məmməd Arif 1975-ci il dekabrın 27-də 71 yaşında Bakı şəhərində vəfat etmiş və Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur.

Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"